

ЕТНІЧНИЙ ХАРАКТЕР ЗБІРКОВИХ ФОНДІВ МУЗЕЮ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У СВИДНИКУ

Мирослав Сополига

УДК 39(=161.2):069.5(437.6)

Студія є частковим результатом наукового дослідження теми «Етнічність народної культури в Північно-Східній Словаччині» у зв'язку з твердженнями певних осіб, що бібліотечний та збірковий фонди СНМ — Музею української культури, «наперекір своєму русинському походженню, безпідставно трактуються як складова української культури». Автор на основі докладного аналізу вищеназваних фондів, власних досліджень та інших достовірних фактів спростував ці твердження. До того ж заявив, що поділ предметного етносу на дві самостійні — незалежні — національності, тобто на «русинську» й українську, є безпідставним. Такий поділ шкодить цій спільності, знецінює її, зменшує її значення та статус у рамках громадянського суспільства.

Ключові слова: етнічність, русини, українці, бібліотечний фонд, історичні документи, етнографічні збірки, етноідентифікаційні ознаки, культурні традиції, мова, конфесійна належність.

This study is a partial solving of the research task *The Ethnicity of Folk Culture in North-Eastern Slovakia* in the connection with the statements of some individuals, that the library and collection funds of SNM — Ukrainian Culture Museum in spite of their Ruthenian origin are treated wrongly as a part of Ukrainian culture.

The author has contested these assertions basing on the detailed analysis of the above-mentioned funds, his own studies and other reliable facts. He has also stated that the division of the ethnos into two self-reliant and independent nationalities, i.e. Ruthenian and Ukrainian one, is not correct. They are just two synonymous, thus identical denominations of the same nationality, the same ethnic group respectively. Such separation harms the society, insults it, diminishes its importance and position within the civil society.

Keywords: ethnicity, Ruthenians, Ukrainians, library fund, historical documents, ethnographic collections, ethnic and identificational features, cultural traditions, language, confessional appliance.

Після падіння Берлінського муру 9 листопада 1989 року, коли всі зрозуміли, що Радянський Союз, зі своїм соціалістичним табором, уже не має жодної перспективи, імперські та реваншистські сили Москви, Будапешта й Праги почали усвідомлювати реальну небезпеку відродження українства та виникнення Української держави. Щоб запобігти такій небажаній ситуації, антиукраїнські сили, окрім іншого, «витягли» на світ апробований у минулому проект «русинів-неукраїнців» [1, с. 11–12]. Стратегічну роль у планах реанімації русинства (політичного русинізму) було відведено українській меншині у Словаччині. Сумнозвісна «програма деукраїнізації» мала за ціль зліквідувати передовсім українські культурні установи. На порядку денному стала й ліквідація українського музею у Свиднику, який реалізатори цього абсурдного проекту назвали останнім bastionом українства у Словаччині. Від 1991 року вісім разів офіційно міняли назву «Музей української культури», по-

стійно переслідували та кілька разів звільняли з посади директора, усіляко принижували та ображали колектив.

Музей у Свиднику впродовж існування (від 1956 р.) нагромадив власний арсенал специфічної «зброї» — історичних, етнологічних та інших аргументів. Завдяки цьому він міг чинити опір довготривалим атакам і зумів відстояти свої позиції. Це явний доказ того, що зберігання пам'яті в такий спосіб має неабияке значення, що українська ідея в Карпатах — невмируща.

Музей української культури зберіг своє справжнє обличчя. Від 2002 року він став складовою Словацького національного музею. У 2007 році міністр культури Словацької Республіки повернув Музею його первісну назву. Разом з іншими музеями етнічних меншин Музей української культури у Свиднику провадить діяльність, яка достойно репрезентує національну культурну політику Словацької Республіки.

Однак ініціативи (скарги та заяви) перейменувати Музей на «русинський» не вщухають донині. Саме тому тема «Етнічність народної культури в Північно-Східній Словаччині» 2014 року була включена в науково-дослідну програму Словацького національного музею. Одним з результатів рішення цього проекту і є аналіз збірок Музею української культури у Свиднику, які, ніби-то, «й наперекір своєму русинському походженню безпідставно трактуються як складова української культури»¹.

Збірковий фонд Словацького національного музею — Музею української культури у Свиднику (далі — СНМ — МУК) станом на січень 2016 року нараховував 72 416 одиниць збереження, класифікованих за такими спеціалізаціями: історія (47 442 од.), етнографія (10 214 од.), мистецтвознавство (4500 од.), музикознавство (10 261 од.). На ділянці духовної культури архів Музею містить 20 220 документальних карт. Музейна бібліотека нараховує 49 035 бібліографічних одиниць.

Коротка характеристика бібліотечного фонду СНМ — МУК. Бібліотечний фонд СНМ — МУК — нараховує 49 035 бібліографічних одиниць. Базовий склад та характер бібліотеки зумовлений основним профілем та спеціалізацією установи. Оскільки в даному разі йдеться про музей української етнічної спільноти у Словаччині, то й бібліотека вже від початку свого заснування систематично нагромаджує та опрацьовує передусім наукову літературу, пов'язану з історією та культурою українців Словаччини, історією матірнього народу та її держави — України і, звичайно, історією своїх співгромадян — словаків та спільної батьківщини — Словацької Республіки. Зважаючи на те, що всі музейні наукові дослідження виконуються в ширших міжетнічних взаємозв'язках, у бібліотеці зберігається також численна колекція фахової літератури з різних країн, зокрема з України, Польщі, Угорщини, Сербії, США, Канади. Музей постійно налагоджує й утримує активні робочі контакти як з науковими та культурними за-

кладами, так і з окремими місцевими фахівцями. Природно, що найінтенсивніша співпраця існує з установами і спеціалістами Словаччини (до 1993 р. — Чехословаччини) та України.

Автономні бібліотечні колекції СНМ — МУК сформували колишні приватні бібліотеки визначних науковців, українських письменників та культурних діячів — громадян Словаччини і Чехії (наприклад, О. Зілінський, А. Шлепецький, Ю. Боролич, А. Кусько, М. Шмайда, Є. Бісс, М. Дубай, В. Коман, Б. Зілінський, І. Мацінський, І. Галайда, Ю. Бача, В. Франко, М. Гулін, М. Роман, І. Ванат, Й. Гривнак та ін.). Цінний подарунок — 730 книг — Музей отримав від провідного словацького етнолог професора, доктора філософії, доктора історичних наук Яна Подолака².

У бібліотеці застосовується універсальна класифікація фондів за авторським та алфавітно-предметним каталогами. Предметний каталог розподіляє книги за окремими галузями знань (історія, етнографія, мовознавство, літературознавство, мистецтвознавство тощо). Мовна структура бібліотечних фондів така: українська та російська література — 95 %; «русинська» — 0,5 %; староукраїнський друк — 5 %; словацька — 18 %; угорська — 3 %; польська — 3,5 %; іншомовна (англ., нім. і т. д.) — 5 %.

Тут слід наголосити, що жодна бібліотека (навіть приватна) не будується за етнічним принципом. Бібліотека СНМ — МУК — осередок духовності, освіти та знань з історії та культури української спільноти в найрізноманітніших міжетнічних взаємозв'язках. Вимогу ініціаторів перевірки бібліотечних фондів СНМ — МУК, які, на їхню думку, мали б бути «русинськими», вважаємо абсурдними та дилетантськими.

Загальна характеристика збірок фонду історії. МУК, відповідно до свого профілю, систематично колекціонує документи про історичний, соціально-економічний та національно-культурний розвиток регіону, у якому, поряд зі словаками та представниками інших

національностей, мешкають громадяни русько-українського походження. Багатьом історичним документам властивий універсальний характер, бо вони стосуються всіх обивателів регіону, незалежно від їхньої етнічної чи конфесійної належності. Невід'ємною частиною історичного фонду є також археологічні знахідки, які походять з давніших періодів — кінця неоліту (2000—1700 рр. до н. е.) та пов'язані з приходом землеробсько-скотарських племен із Закарпаття, Галичини та інших областей України. Інші археологічні предмети — робочі інструменти, прикраси, зброя — належать до кам'яного або бронзового періоду, тому їх класифікацію за принципом етнічності вважаємо ірелевантною [50, s. 18]. З доісторичного періоду кам'яної доби походять, наприклад, і раритетні останки мамонта (кістяк, ікла, зуби). Хіба ж вони «русинські»?

Складовою історичного фонду СНМ — МУК є також збірки, які документують розвиток природи (флори й фауни). Між ними є, наприклад, дермопластичні препарати (чучела, опудала) звірів, птахів, комах, які виставлені в головній експозиції — частині «Людина та природа». Вести дискусію про етнічну належність цих експонатів лише заради того, що вони походять з «русинських» сіл вважаємо безглуздо. Те саме стосується й експонатів ботанічного характеру, зразків гірських порід і т. п. [50, s. 18].

Історичні збірки, які належать до періоду феодалізму, характеризують прибуття слов'ян на територію сучасної Північно-Східної Словаччини, поступове заселення та колонізацію на так званому волоському праві, а також прихід мадярів. Це — різні писемні пам'ятки, дарчі грамоти, у яких згадуються руські села, королівські дипломи про надання пільг деяким населеним пунктам і т. п. Між експонатами міститься макет Маковицького (Зборівського) замку, цінна картина невідомого автора — портрет, виконаний олійними фарбами, князя Федора Корятовича (литовського походження), який привів на закарпатську територію декілька тисяч селян — колонізаторів з україн-

ського Поділля. Цим періодом також датовані різні посудини, робоче знаряддя, середньовічні монети, зброя та інші предмети, які мають більш-менш загальний характер, а отже, стосуються всіх етнічних груп населення. Цінними є різні письмові документи — листи, ордери, грамоти, посвідчення, виконавчі листи, накази, розрахунки, що характеризують соціально-економічне становище в Східній Словаччині загалом [2; 5; 27; 29; 48].

Вагому частину історичного фонду становлять документи, які характеризують середньовічні культурні та літературні традиції, пов'язані, зокрема, з християнізацією населення цього регіону. Перші датовані закарпато-українські пам'ятки оригінальної та перекладної літератури походять з XI—XIV ст. Наприкінці XV ст. на західноукраїнську територію потрапляють перші друковані слов'янські літургійні книги. Найбільш поширеними тут були львівські та острозькі видання, які знаменували початок українського книгодрукування. У музейних збірках зберігається Остромирове євангеліє (1056—1057) — одна з найцінніших пам'яток письменства Київської Русі, а також факсиміле книги «Літописна повість про вбивство Бориса і Гліба» (XII—XIII ст.), мукачівські пергаментні уривки євангелія із XIV ст., мінеї із XVI—XVIII ст. тощо.

Найбільше пам'яток, що характеризують культурний і літературний розвиток населення Північно-Східної Словаччини, пов'язані з поширенням східного християнства з території сучасної України. Про це свідчать оригінали літургійних книг: Службник (Львів, 1646), Апостол (друкарня М. Сльозки; Львів, 1689), Євангеліє (Львів, 1722), Літургійон (Почаїв, 1744). З погляду етнічності ці пам'ятки є, безсумнівно, українськими. У фондах СНМ — МУК зберігаються також регіональні слов'янські друковані книги, що слугували потребам західноукраїнського населення: «Букварь Языка Славенська...» Івана Брадача (Відень, 1770), Біблія Г. Тарковича (Будін, 1804—1805) та інші літургійні книги. У збіркових музейних фондах зберігаються

також книги латинською та угорською мовами, якими навчалася місцева інтелігенція.

Численними є оригінали документів — пам'яток урядової та місцевої писемності з русько-українських сіл (латинською та угорською мовами), оригінали церковних грамот з відображенням різних варіантів українських говірок, збірники духовних пісень, пасторських проповідей старослов'янською мовою або на місцевій говірці, цінні оригінали листів і послань єпископа Мукачівської греко-католицької єпархії А. Бачинського українською та латинською мовами.

На увагу заслуговують пам'ятки, які засвідчують різні форми антифеодальної боротьби закріпачених селян — втечі до інших землевласників, розбійництво і т. п. (письмові документи, зброя, інструменти для тілесних покарань тощо). Ці пам'ятки однаковою мірою належать і до історії словаків та інших мешканців Карпат [38, s. 50].

Однозначно український характер мають збірки, які документують культурні взаємозв'язки місцевих українців з представниками інших українських територій: «Азбука» Івана Федорова (Львів, 1578), «Грамати́ка» Мелетія Смотрицького (1619), оригінал рукопису-передмови Памва Беринди — славного українського діяча культури, енциклопедиста, православного ченця, мовознавця, лексикографа, поета, письменника, гравера та друкаря, автора «Лексикону» (Києво-Печерська Лавра, 1626), оригінал книги «Служебник» (Львів, 1690), оригінал книги «Орологіон» (Львів, 1692), оригінал книги «Літургіон» (Почаїв, 1744) та багато інших, що їх протягом кількох століть застосовували в церковних обрядах у русько-українських місцевостях Східної Словаччини.

На Закарпаття та у Східну Словаччину привозили з Києва, Галича та інших міст України книжки, що їх переписували і підправляли в Мукачівському, Грушівському, Краснобрідському, Буківському та інших монастирях і розповсюджували між місцевим українським населенням. Свидницький музей зберігає різ-

ні фрагменти й цілісні євангелії, мінеї, тріоди, октоїхи, псалтирі і т. п. З уцілілих найвідомішими є рукописні євангелії з Острожниці (1492), Улича — від дяка Смерековського (1629). До того ж у збірках містяться так звані «толкові» євангелії та збірники, написані місцевою розмовною мовою.

Визначним осередком культурного життя русинів-українців Східної Словаччини був Краснобрідський монастир. Тут щорічно виконувалися прощі і відбувалося інтенсивне шкільне життя. Окрім монастирських шкіл, існували також світські народні школи. З найдавніших часів майже в усіх школах навчалися з підручників, виданих в Україні. Доведено, що торгівці з України лише в 1752 році завезли в Маковицьке володіння близько 500 книг [50, s. 22–25].

У музейних фондах СНМ — МУК зберігаються й іншомовні книги — латинські, німецькі та угорські навчальні підручники XVII—XVIII ст.

Ділянка літературознавства історичного відділу Музею охоплює також цінні культурні, зокрема літературні, пам'ятки з періоду національного відродження закарпатських українців (шкільні підручники, альманахи, календарі, літературні твори). Ці пам'ятки засвідчують і мовний хаос у згаданому регіоні: окрім місцевого діалекту й так званого «язичія» — мішанини старослов'янської, української та російської мов, з другої половини XIX ст. інтелігенція користується акомодованою російською мовою, яка тимчасово функціонує як літературна мова. Музейні збірки містять раритетні оригінали кореспонденції О. Духновича, І. Вислоцького, А. Добрянського та інших культурно-громадських діячів, з яких довідуємося про різні проблеми русинів-українців, включно з етнічною ідентифікацією.

У колекціях СНМ — МУК зберігаються оригінали книг та журналів: «Грамати́ка руської (малоруської) мови» Йосипа Лозинського (1846), «Грамати́ка старослов'янської церковної мови» Адольфа Добрянського (1851), «Церковна історія» Михайла Балудянського

(Відень, 1851), «Грамматика русского языка» Кирила Сабова (1865) тощо. Ці та інші публікації є свідченням украї складного процесу національної чи етнічної ідентифікації східнослов'янської групи населення в Північно-Східній Словаччині, який триває і донині. В історії цього населення відомі три основні напрями національної орієнтації: русофільський, українофільський та самостійний карпаторуський (карпаторусинський). В інтересі єднання та консолідації цієї спільноти для її позначення часто вживають термін «русини-українці», що є актуальним і в наш час.

Загальний характер мають збірки — документи та трирозмірні матеріали, що документують соціальне становище населення Словаччини в період Австро-Угорщини, масової еміграції, Першої світової війни та першої Чехословацької Республіки. Вони стосуються як русинів-українців, так і словаків, а також інших національностей.

Фонди СНМ — МУК збагачуються документами та публікаціями, які пов'язані з діяльністю культурно-освітніх організацій — Товариства О. Духновича та Просвіти. З їхнім активним рухом пов'язана також етнічна ідентифікація населення Північно-Східної Словаччини та його культури. Товариство О. Духновича репрезентувало проросійський (не «русинський») напрям, а Просвіта — проукраїнський [8, с. 248, 283—284].

Закономірно, що більшість збірок відділення історії репрезентує період після 1948 року. Окрім загальних чехословацьких, словацьких, регіональних документів та інших матеріалів періоду післявоєнної відбудови Східної Словаччини, індустріалізації та колективізації, СНМ — МУК містить комплексну збірку з проблематики українського шкільництва та української культури у Словаччині.

Ділянка літературної історії нараховує 14 763 збіркових одиниць. Більшість із них — це документи про заснування та діяльність поодиноких колишніх українських установ: Українського національного театру, Української студії Чехословацького радіо, Реферату

українського шкільництва, Піддуклянського українського народного ансамблю, Українського відділення Дослідного інституту педагогіки, Кабінету української мови Крайового педагогічного інституту в Пряшеві, Кафедри української мови та літератури Університету ім. П. Й. Шафарика у Пряшеві, Відділення української літератури Словацького педагогічного видавництва, Спілки українських письменників у Словаччині, Культурного союзу українських трудящих (від 1990 р. — Союзу русинів-українців Словаччини), а також Музею української культури у Свиднику. Український етнічний характер цих збірок безсумнівний. У фонді зберігається численна кількість рукописів літературних та інших творів українських авторів Словаччини, а також цінні рукописи й книги української політичної еміграції, яка знайшла свій притулок у Чехословаччині, зокрема у Празі після більшовицької революції 1917 року [54].

Ділянка мистецтвознавства нараховує 4502 артефакти сакрального та світського характеру. Щодо національності авторів поодиноких творів, то лишень 111 з них — словаки, а 426 мистців — громадяни Чехії, Угорщини, Німеччини, Польщі, Болгарії та автори неідентифікованої національної чи громадянської належності. 536 збіркових одиниць — пам'ятки сакрального характеру української провінції. Отож, із загальної кількості — 4502 — збіркових артефактів, основна кількість — 3965 одиниць, тобто 88,1 % — української етнічної належності [41, с. 167].

До артефактів сакрального характеру належать іконостаси, самостійні ікони, царські двері, хрести, свічники, чаші, церковні хоругви, плащаниці, кадильниці, кропильниці, фрагменти різьблених рам для ікон, архітектурні деталі іконостасів тощо. Усі вони колись творили інтер'єр та інвентар унікальних дерев'яних церков східного обряду, які є найоригінальнішим утіленням української монументальної архітектури загалом.

Музейна збірка світського характеру документує розвиток українського образотворчого

мистецтва Пряшівщини, зокрема, у післявоєнний період. Тут з'явилася ціла плеяда талановитих художників, твори яких зберігаються у фондах та окремих експозиціях: Орест Дубай (1919–2004), Єва Бісс (1920–2005), Степан Гапак (1921–1997), Микола Роговський (1923–2002), Павло Маркович (1924–2006), Іван-Нестор Шафранко (1931), Андрій Гай (1932–2016), Юрій Кресила (1932–2007), Микола Диць (1931), Михайло Чабала (1941–2002), Степан Цаповчак (1941–1989), Юрій Гавула (1942), Микола Федькович (1945), Іван Хапчак (1947), Андрій Смоляк (1953), Павло Михалич (1962), Прокіп Колісник (1957), Богдан Гостиняк (1968) та ін. [50, s. 55].

Найвизначнішим представником українського образотворчого мистецтва Словаччини післявоєнного періоду є Дезидерій Миллий (1906–1971). Він увійшов в історію модерного образотворчого мистецтва в Словаччині як один з його основоположників. Д. Миллий був ректором Вищої образотворчої школи у Братиславі. За творчість, суспільну та педагогічну діяльність 1971 року йому було присвоєно звання «народний художник Словаччини». Більша частина його художньої спадщини — 785 артефактів — міститься в Музеї української культури у Свиднику. У 1983 році Музей відкрив окрему картинну експозицію — Галерею ім. Д. Миллого. Щодо етнічності, то тут немає жодних сумнівів, адже автор цієї колекції з походження — українець. Д. Миллий був активним членом Української Національної Ради Пряшівщини та завідувачем Реферату українського шкільництва. Домінантними в його творах є натюрморти «Кривого ярку» — природного утворення в околиці його рідного с. Київ³ [41, s. 170–171; 50, s. 55–65]. У Галереї ім. Д. Миллого широко представлена творчість основоположників так званої закарпатської школи мистецтва, до яких належать Адальберт Ерделі, Йосип Бокшай, Федір Манайло, Войтех Адальберт Борецький, Андрій Коцка та ін.

У музейних фондах зберігається надзвичайно цінна колекція творів Івана Кулеця, для яких

притаманна спочатку сецесійна, а згодом посткубістична орієнтація. У 60-х роках ХХ ст. Музей української культури у Свиднику придбав колекцію художніх творів з колишнього Музею визвольної боротьби України в Празі (1925–1945). У колекції — портрети визначних особистостей української історії та культури: Володимира Великого, Михайла Грушевського, Данила Галицького, Івана Мазепи, Федора Корятовича, Гетьмана Орлика, Івана Котляревського, Лесі Українки, Івана Франка та 14 художніх зображень Тараса Шевченка. До колекції художніх робіт українських авторів-емігрантів, які жили й творили в Чехословаччині, зокрема у Празі, належать і 26 творів Павла Громницького, 13 графічних робіт та портрет Івана Франка від Василя Касіяна, 172 художні роботи (графіка, портрети, ілюстрації) від Юрія Вовка. У 90-х роках ХХ ст. учениця Івана Кулеця Анежка Ржечинська подарувала Музею української культури у Свиднику 229 його художніх творів; 1980 року Музей самостійно придбав одну його картину. У Музеї зберігаються цінні художні роботи, автори яких живуть і творять в Україні (наприклад, 33 картини Миколи Стратілата, придбані 1988 р.). На рік пізніше Музей придбав ще 25 творів київських художників.

У 2015 році приятель і меценат Музею української культури у Свиднику Дмитро Рипела придбав і подарував Музею дві нетрадиційні роботи української художниці Наталії Волебуєвої — ікони «Боже, храни Україну» й «Недріманне око», виконані на ящиках від амуніції в зоні АТО на Сході України [41, s. 176].

Ця коротка характеристика мистецтвознавчого фонду свідчить про те, що Музей української культури у Свиднику намагається в міру своїх фінансових та інших можливостей документувати розвиток образотворчого мистецтва українців Пряшівщини в ширших міжетнічних взаємозв'язках та, зокрема, у контексті загальноукраїнської культури.

Характеристика етнографічних фондів (матеріальна культура). У збіркових фондах

СНМ — МУК зберігається 10 214 етнографічних предметів, які документують матеріальну культуру населення Північно-Східної Словаччини, його побут, традиційні заняття та спосіб життя загалом. Ця проблематика стала предметом досліджень наукових працівників СНМ — МУК, результати яких оприлюднені в багатьох публікаціях [14—17; 42—53]. Наразі спробуємо сформулювати лише узагальнені висновки довготривалих наукових студій у руслі визначеної мети даної праці та сучасних тенденцій розвитку етнологічних досліджень.

Предметом нашого дослідження є культура національної меншини, яка під тиском складних історичних обставин була відділена від решти своїх одноплемінників державним кордоном. Факт, що представники цієї меншини ніколи не жили в єдиній національній державі, тобто ніколи не брали участі у створенні власної політичної надбудови, зумовив складність етнічних процесів. Це означає, що на досліджуваних теренах формування етнічної або національної свідомості, порівняно з іншими материковими регіонами, відбувалося значно складніше та повільніше. Однак, на диво, саме в цьому регіоні українці дотепер зберегли свої старожитні назви ще з доби України-Русі — «русини», «руські люди». Культура закарпатських українців мусила постійно долати асиміляційні впливи. Лише глибока повага до традицій та усвідомлення власної гідності допомогли нашим предкам зберегти національний характер, тобто все те, що вони успадкували від своїх батьків та на підставі чого їх відрізняють від представників інших етнічних груп. Це передусім мова, віросповідання, культура, національна свідомість та національна назва. Завдяки всьому цьому русини-українці, разом з іншими національними меншинами, є елементом строкатої, але водночас міцної етнокультурної структури Словаччини, форма якої увиразнює та робить її впізнаваною і в ширшому європейському співтоваристві.

У Північно-Східній Словаччині збереглися визначні пам'ятки традиційної народної культури. Чимало з них містять рідкісні прикмети, що документують основні етапи історичного роз-

витку слов'янської спільноти загалом, а також процеси культурної інтеграції мультиетнічного населення на теренах карпатського регіону.

Цей регіон розміщений у зоні, де впродовж багатьох століть співіснують дві основні європейські культурні течії — одна спрямована на Захід, друга — на Схід. Ці течії залишили свої помітні сліди як на пам'ятках матеріальної культури словацьких українців, так і на укладі їхнього життя загалом.

З географічного погляду Словаччина лежить на межі двох європейських зон — низинної та гірської. Якщо низинна зона тяжіє до Паннонсько-Потисянського регіону, що розкинувся на теренах південної частини Словаччини, Моравії, Австрії, Угорщини, Хорватії та Сербії, то гірська, тобто північна зона, простягається на більшу частину території Словаччини. Вона входить до карпатської дуги, а її культурні впливи сягають від території Моравії до Польщі та України. Саме до цієї гірської смуги і належить досліджуваний регіон, розміщений на словацько-польсько-українському пограниччі. Специфічні карпатські природно-кліматичні умови спричинилися до того, що місцеві мешканці займалися не лише хліборобством, а й тваринництвом, скотарством, деревообробництвом та пов'язаними з ним домашніми промислами. Ліси давали достатню кількість якісної деревини, що найдужче позначилося на народному будівництві. Багатство лісових ресурсів стало базою для розвитку деяких видів ремесел і народного мистецтва, зокрема різьбярства. Несприятливі кліматичні умови спонукали місцевих мешканців до використання спеціальних видів одягу, а це своєю чергою — до переробки вовни, льону, конопель тощо. Загалом уклад життя в досліджуваному регіоні мав натуральний характер [16, с. 27—32; 19].

Наші дослідження категорично спростовують відомі теорії про первісне пастуше, кочівне (номадське) або якесь аморфне слов'янсько-романське походження культури цього регіону. У цьому краї споконвіку займалися хліборобством, про що однозначно свідчать численні факти матеріальної культури, зокрема їх зміст,

форми, функції та номенклатура. Неперервний розвиток цієї культури сягає корінням праслов'янського періоду. Основні характерні риси, а особливо найменування переважної більшості матеріальних артефактів, пов'язаних з укладом життя досліджуваного етносу, засвідчують їх належність до староукраїнського (староруського, руського) культурного простору. Спільну основу цієї культури виявляють і асортимент та спосіб вирощування сільсько-господарських культур, і особливості розвитку тваринництва, і форми поселень, упорядкування дворів, і конструкції та форми житлових, господарських та сакральних будівель, і основні форми традиційних меблів, і матеріали, технологія пошиття одягу та його оздоблення, і особливості харчування тощо. Отже, матеріальна культура населення досліджуваного регіону має різносторонні історичні зв'язки з культурою українців інших регіонів, зокрема, найближчих сусідів із Закарпатської області України. Звичайно, окремі явища, пов'язані з господарською діяльністю, мають паралелі і в інших районах Центральної та Західної Європи, що, зрештою, лише підтверджує відому тезу про поширення однакових явищ в однакових або схожих життєвих умовах [4; 9; 36; 52, s. 72–73].

Етнографічні дослідження підтверджують, що на крайньому сході території сучасної Словаччини заселення за волоським правом мало переважно саме український етнічний характер. Водночас таким твердженням ми зовсім не заперечуємо поширення і чужоетнічних впливів на досліджуваній території — румунських, угорських, німецьких, польських і, звичайно, словацьких. На жаль, цей факт провокує деяких авторів до тенденційних намагань цілком заперечити українську природу культури досліджуваного регіону. Із цією метою вони ідентифікують місцеву культуру або її окремі пам'ятки означенням «карпатський»: карпатська ікона, карпатські костелики (церковки), карпатський одяг, карпатський хліб, карпатська писанка тощо. Звісно, досліджуваний регіон є час-

тиною карпатського ареалу, який став зоною інтенсивних інтеркультурних взаємовпливів, зокрема, між романським та слов'янським населенням. Проте регіон Карпат як географічне поняття та геологічне утворення не може сам по собі детермінувати, отже, і заперечувати етнічний характер культури. Карпати як географічне поняття можуть, але тільки до певної межі, впливати на її формування з аспекту природно-кліматичних умов. А це означає, що і в Карпатах творцями та носіями культури є конкретні етноси — словаки, поляки, українці. Тому цілком логічно, що західноукраїнське населення (русини, руснаки, лемки) є творцями й носіями культури з її специфічними карпатськими рисами, тобто вони є носіями української карпатської культури.

Помітне місце серед ідентифікаційних ознак української меншини на теренах Східної Словаччини посідає мова, яка є не лише засобом комунікації, а й одним з основних носіїв етнокультурних традицій. Українці Східної Словаччини розмовляють дуже цікавим діалектом, який, незважаючи на численні архаїчні та чужомовні елементи, зокрема словацькі, польські, угорські, німецькі, румунські тощо, не втратив свого первісного українського характеру. Цей діалект на фонологічному, морфологічному, синтаксичному та лексичному рівнях зберігає характерні східнослов'янські риси, що переконливо засвідчує «Атлас українських говорів Східної Словаччини» В. Латти, виданий 1991 року СНМ — МУК. Наші спостереження також однозначно виявляють, що основна лексика місцевих сільських мешканців, зокрема одиниці тих лексико-семантичних груп, які пов'язані з традиційними заняттями, — назви знарядь, окремих частин житлових, господарських, культових та інших споруд, народного одягу, кухонного начиння, традиційних страв і т. д., — є, безперечно, українською. Більшість представників досліджуваної етнічної меншини донині визнає українську (руську, лемківську) мову як рідну, яка є основним засобом комунікації в родин-

ному колі та у приватному спілкуванні, зокрема, по селах.

Ще однією етноідентифікаційною ознакою, яку донедавна ігнорували, є релігійно-конфесійна належність. Адже саме в українському середовищі на теренах Східної Словаччини належність до східного християнського обряду — греко-католицької або православної конфесії, які називали ще й руською вірою, — так тісно пов'язана з етнічним походженням, що їх часто ототожнюють. Це зумовлено тривалою традицією, завдяки якій постало чимало артефактів матеріальної культури (християнська символіка у традиційному житті та на різних ужиткових предметах, а особливо, сакральні пам'ятки — церкви, хрести, ікони тощо). Конфесійна належність донині залишається однією з головних диференційних ознак, притаманних українцям Східної Словаччини. Українці відрізняються від словаків, угорців та поляків, які належать до римо-католицької або протестантської конфесії. До того ж кожна конфесія має свою обрядовість та специфічні звичаї, що, очевидно, також є одним з важливих етноідентифікаційних знаків.

У результаті сильного впливу культурних традицій, а також інших факторів чимало архаїчних виявів традиційної культури досліджуваного регіону збереглися значно довше, аніж в інших, економічно успішніших, регіонах.

Через відносну однотипність місцевості, заселеної українцями, словаками, поляками, чимало рис традиційної культури цих народів є спільними. Часто при контактуванні однієї культури з іншою виникали нові цінності, які були симбіозом різнотипних елементів. Особливо наочно це виявляється в селах на словацько-українському етнічному пограниччі, тобто на півдні та заході досліджуваного регіону. Саме тут у народній матеріальній культурі українців та словаків майже немає суттєвих відмінностей, а їх розрізняє передусім мова. У селах, розміщених на заході, інтенсивнішими були й польські та німецькі впливи. Найменше впливів ми зафіксували в селах на

півночі та сході досліджуваного регіону, які донині межують з населенням спільного етнічного походження — бойками та лемками [5; 6; 9; 13; 22; 30; 33; 36; 39; 40; 42; 43; 54].

Збережені традиції матеріальної культури, їх основні риси та компоненти є беззаперечним свідченням того, що культура досліджуваного етносу має східнослов'янську, або, точніше, українську основу. Таких висновків ще раніше дійшли численні словацькі та чеські фахівці, на що ми звертали увагу у вищезазначених публікаціях.

Особливості традиційної матеріальної культури українців Східної Словаччини стають ще виразнішими, якщо їх аналізувати в ширшому контексті, зокрема, у зв'язку із суспільними відносинами, родинними й календарними звичаями та пов'язаним з ними цілим комплексом духовних і фольклорних традицій [3; 18]. Багаторічні дослідження науковців у сфері традиційної народної культури «однозначно стверджують, що ця культура має український етнічний характер» [3, с. 82].

У результаті тривалих акультураційних процесів в українському етнічному середовищі помітні певні зміни етнокультурних характеристик досліджуваної меншини, що виявляється в нівелюванні її типових етнічних ознак та поступовому ототожнюванню чи злитті її зі словацьким населенням. Отже, очевидною є асиміляція.

Негативну роль у цьому процесі відіграє нігілістичне ставлення самих носіїв до власних традицій народної культури, яке сформувалося в результаті різних ідеологічних впливів, особливо через недостатній рівень гуманітарної освіти місцевого населення. Вкрай негативний вплив на формування ставлення до традиційних цінностей мають міжконфесійні чвари та підтримка штучних сепаратистських тенденцій у рамках самого етносу. Наше дослідження підтверджує, що в Північно-Східній Словаччині маємо справу з єдиною культурою, яку неможливо розділити на якісь дві окремі частини. Її творцем є один народ, незалежно від того, як називають себе його представники. Отже, поділ цієї спільноти на дві окремі на-

ціональності, тобто «русинську» й українську, є хибним. «Русини» і «українці» — це лише дві синонімічні або рівнозначні назви одного й того самого етносу. Такий штучний поділ є украй шкідливим для цього етносу, бо применшує та принижує його значення і статус у рамках громадянського суспільства Словацької Республіки. Відтак необхідно змінити також державну політику у сфері національних меншин так, щоб вона була на користь цій національній меншині та сприяла добросусідським словацько-українським відносинам. Зловживати таким становищем, маніпулювати

низьким рівнем етнічної та національної самосвідомості місцевих мешканців є аморальним. Своє вагоме слово тут має сказати саме етнологічна наука [9; 14; 17, с. 309–317; 21; 23; 25; 32; 33; 47].

Основним постулатом об'єктивного та науково обґрунтованого рішення сучасної вкрай незадовільної ситуації — штучного розколу русько-української національної меншини — мала б стати теза: русини / українці у Словаччині становлять єдину, неподільну етнічну спільноту з подвійною — синонімічною — ідентифікацією.

Примітки

¹ Див.: «Závery z 8. zasadnutia Okružneho stola Rusínov Slovenska a Zoznam členov komisie na posúdenie zbierkového a knižničného fondu SNM – Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku zo dňa 9.12.2013», пред'явлений генеральному директору Словацького національного музею (Архів СНМ – МУК).

² Вважаємо за честь повідомити, що такий великодушний почин Я. Подолака відбувся тоді, коли автор цієї статті був у вченого в науковій аспірантурі – в Університеті Я. А. Коменського у Братиславі.

³ Д. Миллий народився в селі Кийов, або Київ, Кіїв (словац. *Kujov*), що розташоване в Старолюбівняському окрузі Пряшівського краю Словаччини.

Джерела та література

1. Белей Л. «Русинський» сепаратизм. Націєтворення in vitro. Київ : Темпора, 2017. 390 с.

2. Ванат І. Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини. Пряшів, 1985. Т. 2 (1938–1948) ; 1990. Т. 1 (1918–1928).

3. Вархол Й., Вархол Н. Духовна культура в області північно-східної Словаччини в етнічному аспекті. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Свидник, 2017. № 28. С. 56–86.

4. Ганудель З. Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини. Пряшів, 1981. Т. 1 : Назви страв, посудин і кухонного начиння ; 1989. Т. 2 : Ткацька лексика ; 2001. Т. 3 : Назви будівництва і транспорту ; 2010. Т. 4 : Анатомічна та експресивна лексика.

5. Гошко Ю. Населення Українських Карпат XV–XVIII ст. Київ, 1976.

6. Грацианская Н. Типы крестьянского жилища украинских Карпат XIX – начала XX в. *Eudo-*

vé staviteľstvo v Karpatskej oblasti. Bratislava, 1974. S. 135–159.

7. Ковачовичова-Пушкарова Б., Пушкар І. Дерев'яні церкви східного обряду на Словаччині. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Свидник, 1971. № 5.

8. Краєзнавчий словник русинів-українців Пряшівщини. Пряшів, 1999.

9. Латта В. Атлас українських говорів Східної Словаччини. Пряшів, 1991.

10. Лемківщина. Львів, 1999. Т. 1 : Матеріальна культура ; 2002. Т. 2 : Духовна культура.

11. Маркович П. Українські народні хрестикові вишивки Східної Словаччини. Пряшів, 1964.

12. Маркович П. Українські писанки Східної Словаччини. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Свидник, 1972. № 6/2.

13. Павлюк С. Народна агротехніка українців Карпат другої половини XIX – початку XX ст. Київ, 1986.

14. Скрипник Г. Етнічність й етнокультура українців Східної Словаччини у дослідженнях видатного етнолога й музеолога М. Сополіги. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Свидник, 2017. № 28. С. 197–212.
15. Сополіга М. До питань ідентифікації та сучасних етнічних процесів українців Пряшівщини. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Пряшів, 2001. № 22.
16. Сополіга М. Народна архітектура українців Словаччини. Свидник, 2016. 352 с.
17. Сополіга М. Українці Словаччини: матеріальні вияви народної культури та мистецтва. Київ : Темпора, 2011. 330 с.
18. Шмайда М. А іші вам вінчую. Календарна обрядовість русинів-українців Чехо-Словаччини. Пряшів, 1992.
19. Веňušková Z. a kol. Tradičná kultúra regiónov Slovenska. Prehľad charakteristických znakov. Bratislava, 1998.
20. Botík J. Etnicita ako základná kategória národopisnej vedy. *Slovenský národopis*. 1991. № 39.
21. Botík J. Etnická história Slovenska. K problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov. Bratislava, 2007.
22. Brykowski R. Łemkowska drewniana architektura cerkiewna w Polsce, na Słowacji i Rusi Zakarpatskiej. Wrocław ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź, 1986.
23. Encyklopédia ľudovej kultúry. Bratislava, 1995. T. 1–2.
24. Etnografický atlas Slovenska. Bratislava, 1990.
25. Gajdoš M. Otázky identity Rusínov (Ukrajincov) na Slovensku v 90. rokoch. *Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti národnostných menšín. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Slavistický zborník*. Prešov, 1999. S. 91–105.
26. Galéria Dezidera Millyho Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku / ed. M. Sopoliga. Svidník, 1989.
27. Granjala D. Rumunské vlivy v Karpatech. Praha, 1938.
28. Grešlík L. Ikony Šarišského múzea v Bardejove. Bratislava, 1994.
29. Haraksim E. K sociálnym a kultúrnym dejinám Ukrajincov na Slovensku do roku 1867. Bratislava, 1961.
30. Horná C. Vlastivedná monografia zátopovej oblasti / red. Ján Podolák. Košice, 1985.
31. Chaloupecký V. Valaši na Slovensku. Praha, 1947.
32. Koma J. Drotárstvo na Spiši. *Nové obzory*. Košice, 1991. № 3. S. 263–284.
33. Koma J. Spoločné a diferenciacné rysy ľudovej kultúry Slovákov a Ukrajincov. *Věstník národopisné společnosti pri ČSAV a SNS*. 1968. Č. 1–2. S. 10–16.
34. Kožminová A. Podkarpatská Rus. Praha, 1922.
35. Langer J., Kuča K. Dřevěné kostely a zvonice v Evropě. Litomyšl, 2009.
36. Łemkowie w historii i kulturze Karpat / red. J. Czajkowski. Rzeszów, 1992. T. 1 ; Sanok, 1994. T. 2.
37. Lidová stavební kultura v československých Karpatech a přilehlých územích / red. V. Frolec. Brno, 1981. (Lidová kultura a současnost, sv. 7).
38. Melicherčík A. Jánošíkovská tradícia na Slovensku. Bratislava, 1952.
39. Podolák J. Tradičné ovčiarstvo na Slovensku. Bratislava, 1982.
40. Podolák J. a kol. Zamagurie. Národopisná monografia oblasti. Košice, 1972.
41. Puškár L. Umlecké zbierky SNM – Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku z pohľadu etnicity. *Vedecký sborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku*. Svidník, 2017. № 28. S. 167–178.
42. Sopoliga M. Drevené chrámy na východnom Slovensku (etnologický aspekt). *Kresťanstvo v dejinách Zemplína : zborník z rovnomennej celoslovenskej vedeckej konferencie, konanej 17–18. Septembra 2010 v Michalovciach*.
43. Sopoliga M. Etnoidentifikačné znaky v tradičnej poľnohospodárskej kultúre obyvateľov severovýchodného Slovenska. *Łemkowie, Bojkowie, Huculi, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*. Zielona Góra ; Słupsk, 2009. T. 2. S. 212–222.
44. Sopoliga M. Historicko-politické kontexty asimilácie Ukrajincov na Slovensku. *Dynamika akulturácie na etnickej hranici* / ed. Boris Michalek. Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozora v Nitre. 2011. S. 58–71.
45. Sopoliga M. K problematike etnicity zbierkových predmetov a knižničných fondov SNM – Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku. *Vedecký sborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku*. Svidník, 2017. № 28. S. 213–227.
46. Sopoliga M. K problematike etnickej histórie a národnostnej identifikácie Ukrajincov na Slovensku. *Etnologické rozpravy*. Bratislava, 2002. № 2. S. 57–73.
47. Sopoliga M. K problematike etnickej identifikácie Ukrajincov na Slovensku. *Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti národnostných menšín. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Slavistický zborník*. Prešov, 1999. S. 76–78.
48. Sopoliga M. K problematike vývoja etnickej menšiny Rusínov-Ukrajincov na Slovensku. *Etnologické rozpravy*. 1997. № 1/2. S. 88–97.
49. Sopoliga M. Kultúrno-etnické procesy vo východnej časti slovensko-poľského pohraničia. *Polska –*

Słowacja. Pogranicze kulturowe i etniczne / red. Rastislava Stoličná, Agnieszka Pieńczak i Zigmund Kłodnicki. Wrocław ; Cieszyn, 2009. S. 15–29. (Archiwum etnograficzne, 49).

50. Sopoliga M. *Múzeum ukrajinsko-rusínskej kultúry vo Svidníku*. Sprievodca. *Vedecký zborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku*. Svidník, 2006.

51. Sopoliga M. *Perly ľudovej architektúry*. Prešov, 1991. 128 s.

52. Sopoliga M. *Tradície hmotnej kultúry Ukrajincov na Slovensku*. Bratislava : Veda, 2006. 294 s.

53. Sopoliga M. *Ukrajinci na Slovensku*. Etnokultúrne tradície z aspektu osídlenia, ľudovej architektúry a bývania. Komárno ; Dunajská Streda, 2002. 176 s.

54. *Vedecký zborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku*. *Vedecký zborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku*. Svidník, 1965–2016. Č. 1–28.

55. Vydra J. *Ľudová architektúra na Slovensku*. Bratislava, 1958.

56. *Zbojníctvo na Slovensku*. *Zborník z vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš, 4.11.2013* / zostavili Miroslav Nemeč, Peter Vítek. Vydal Spolok Slovákov v Poľsku, 2014.

References

1. Beley L. (2017) «*Rusynskyi*» separatyzm. *Natsiyetvorennia in vitro* [«Rusyn» Separatism. Nation-Building in Vitro]. Kyiv: Tempora, 390 pp.

2. Vanat I. (1985, 1990) *Narysy novitnioyi istoriyi ukrayintsiv Skhidnoyi Slovacchyny* [Essays on the Newest History of Eastern Slovakia's Ukrainians]. Priashiv, Vol. 2 (1938–1948), Vol. 1 (1918–1928).

3. Varkhol Y., Varkhol N. (2017) *Dukhovna kultura v oblasti pivnichno-skhidnoyi Slovacchyny v etnichnomu aspekti* [Spiritual Culture in the Area of Northeastern Slovakia in an Ethnic Aspect]. *Naukovyi zbirnyk Museyu ukrayinskoyi kultury u Svydnyku* [The Scientific Collection of the Museum of Ukrainian Culture in Svydnyk]. Svydnyk, № 28, pp. 56–86.

4. Hanudel Z. (1981, 1989, 2001) *Lingvistychnyi atlas ukrayinskykh hovoriv Skhidnoyi Slovacchyny* [Linguistic Atlas of East Slovakia's Ukrainian Dialects]. Priashiv, Vol. 1 (Names of Dishes, Vessels, and Kitchen Utensils), Vol. 2 (Weaving Lexicon), Vol. 3 (Anatomic and Expressive Dictionaries).

5. Hoshko Yu. (1976) *Naselennia Ukrayinskykh Karpat XV–XVIII st.* [The Population of the Ukrainian Carpathians in the XVth to XVIIIth Centuries]. Kyiv.

6. Gratsianskaya N. (1974) *Tipy krestyansko-go zhylishcha ukrayinskykh Karpat XIX – nachala XX v.* [Types of Peasant's Dwellings of the Ukrainian Carpathians through the XIXth to XXth Centuries]. *Ľudové staviteľstvo v Karpatskej oblasti*. Bratislava, pp. 135–159.

7. Kovachovychova-Pushkarova B., Pushkar I. (1971) *Derevyani tserkvy skhidnoho obriadu na Slovacchyni* [Wooden Churches of the Eastern Rite in Slovakia]. *Naukovyi zbirnyk Museyu ukrayinskoyi kultury u Svydnyku* [The Scientific Collection of the Museum of Ukrainian Culture in Svydnyk]. Svydnyk, № 5.

8. (1999) *Krayeznavchyi slovnyk rusyniv-ukrayintsiv Priashivshchyny* [A Local History Glossary of the Priashivshchyna Rusyns-Ukrainians]. Priashiv.

9. Latta V. (1991) *Atlas ukrayinskykh hovoriv Skhidnoyi Slovacchyny* [The Atlas of Ukrainian Dialects in East Slovakia]. Priashiv.

10. (1999, 2002) *Lemkivshchyna* [Lemkivshchyna]. Lviv, Vol. 1 (Tangible Culture), Vol. 2 (Intangible Culture).

11. Markovych P. (1964) *Ukrayinski narodni khrestykovi vyshyvky Skhidnoyi Slovacchyny* [Ukrainian Folk Cross-Stitches of East Slovakia]. Priashiv.

12. Markovych P. (1972) *Ukrayinski pysanky Skhidnoyi Slovacchyny* [Ukrainian Easter Eggs of East Slovakia]. *Naukovyi zbirnyk Museyu ukrayinskoyi kultury u Svydnyku* [The Scientific Collection of the Museum of Ukrainian Culture in Svydnyk]. Svydnyk, № 6/2.

13. Pavliuk S. (1986) *Narodna ahrotekhnika ukrayintsiv Karpat druhoyi polovyny XIX – pochatku XX st.* [Folk Agricultural Engineering of the Carpathians' Ukrainians in the Second Part of the XIXth to Early XXth Centuries]. Kyiv.

14. Skrypnyk H. (2017) *Etnichnist y etnokultura ukrayintsiv Skhidnoyi Slovacchyny u doslidzhen-niakh vydatnoho etnoloha y muzeoloha M. Sopoly-hy* [Ethnicity and Ethno-Culture of East Slovakia's Ukrainians in Studies of the Prominent Ethnologist and Museologist M. Sopolyha]. *Naukovyi zbirnyk Museyu ukrayinskoyi kultury u Svydnyku* [The Scientific Collection of the Museum of Ukrainian Culture in Svydnyk]. Svydnyk, № 28, pp. 197–212.

15. Sopolyha M. (2001) *Do pytan identyfikatsiyi ta suchasnykh etnichnykh protsesiv ukrayintsiv*

Priashivshchyny [To the Issue of Identification and Modern Ethnic Processes of Priashivshchyna Ukrainians]. *Naukovyi zbirnyk Museyu ukrajinskoyi kultury u Svydnyku* [The Scientific Collection of the Museum of Ukrainian Culture in Svydnyk]. Priashiv, № 22.

16. Sopolyha M. (2016) *Narodna arkhitektura ukrajintsiv Slovachchyny* [Folk Architecture of Slovakia's Ukrainians]. Svydnyk, 352 pp.

17. Sopolyha M. (2011) *Ukrajyntsi Slovachchyny: materialni vyyavy narodnoyi kultury ta mystetstva* [Slovakia's Ukrainians: Material Manifestations of Folk Culture and Art]. Kyiv: Tempora, 330 pp.

18. Shmayda M. (1992) *A ishi vam vinchuyu. Kalendarna obriadovist rusyniv-ukrajintsiv Chekho-Slovachchyny* [A ishi vam vincuyuy. Calendar Rituals of Czechoslovakia's Rusyns-Ukrainians]. Priashiv.

19. Beňušková Z. a kol. (1998) *Tradičná kultúra regiónov Slovenska. Prehľad charakteristických znakov*. Bratislava.

20. Botík J. (1991) Etnicita ako základná kategória národopisej vedy. *Slovenský národopis*. № 39.

21. Botík J. (2007) *Etnická história Slovenska. K problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Bratislava.

22. Brykowski R. (1986) *Lemkowska drewniana architektura cerkiewna w Polsce, na Slowacji i Rusi Zakarpatskiej*. Wrocław, Kraków, Gdańsk, Łódź.

23. (1995) *Encyklopédia ľudovej kultúry*. Bratislava, T. 1–2.

24. (1990) *Etnografický atlas Slovenska*. Bratislava.

25. Gajdoš M. (1999) Otázky identity Rusínov (Ukrajincov) na Slovensku v 90. rokoch. *Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti národnostných menšín // Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Slavistický zborník*. Prešov, pp. 91–105.

26. Sopoliga M. (ed.) (1989) *Galéria Dezidera Millyho Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku*. Svidník.

27. Granjala D. (1938) *Rumunské vlivy v Karpatech*. Praha.

28. Grešlík L. (1994) *Ikony Šarišského múzea v Bardejove*. Bratislava.

29. Haraksim L. (1961) *K sociálnym a kultúrnym dejinám Ukrajincov na Slovensku do roku 1867*. Bratislava.

30. Horná C. (1985) *Vlastivedná monografia zátopovej oblasti* (ed. Ján Podolák). Košice.

31. Chaloupecký V. (1947) *Valaši na Slovensku*. Praha.

32. Koma J. (1991) Drotárstvo na Spiši. *Nové obzory*. Košice, № 3, pp. 263–284.

33. Koma J. (1968) Spoločné a diferenciacné rysy ľudovej kultúry Slovákov a Ukrajincov. *Věstník národopisné společnosti pri ČSAV a SNS*, p. 1–2, pp. 10–16.

34. Kožminová A. (1922) *Podkarpatská Rus*. Praha.

35. Langer J., Kuča K. (2009) *Dřevěné kostely a zvonice v Evropě*. Litomyšl.

36. Czajkowski J. (ed.) (1992, 1994) *Lemkowie w historii i kulturze Karpat*. Rzeszów, T. 1; Sanok, T. 2.

37. Frolec V. (1981) *Lidová stavební kultura v československých Karpatech a přilehlých územích*. Brno, Sv. 7: Lidová kultura a současnost.

38. Melicherčík A. (1952) *Jánošíkovská tradícia na Slovensku*. Bratislava.

39. Podolák J. (1982) *Tradičné ovčiarstvo na Slovensku*. Bratislava.

40. Podolák J. a kol. (1972) *Zamagurie. Národopisná monografia oblasti*. Košice.

41. Puškár L. (2017) Umlecké zbierky SNM – Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku z pohľadu etnicity. *Vedecký zborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku*. Svidník, № 28, pp. 167–178.

42. Sopoliga M. (no date) Drevené chrámy na východnom Slovensku (etnologický aspekt). *Kresťanstvo v dejinách Zemplína: zborník z rovnomennej celoslovenskej vedeckej konferencie, konanej 17–18. Septembra 2010 v Michalovciach*.

43. Sopoliga M. (2009) Etnoidentifikačné znaky v tradičnej poľnohospodárskej kultúre obyvateľov severovýchodného Slovenska. *Lemkowie, Bojkowie, Huculi, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*. Zielona Góra, Słupsk, T. 2, pp. 212–222.

44. Sopoliga M. (2011) Historicko-politické kontexty asimilácie Ukrajincov na Slovensku. *Dynamika akulturácie na etnickej hranici* (ed. Boris Michalek) // Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozora v Nitre, pp. 58–71.

45. Sopoliga M. (2017) K problematike etnicity zbierkových predmetov a knižničných fondov SNM – Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku. *Vedecký zborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku*. Svidník, № 28, pp. 213–227.

46. Sopoliga M. (2002) K problematike etnickej histórie a národnostnej identifikácie Ukrajincov na Slovensku. *Etnologické rozpravy*. Bratislava, № 2, pp. 57–73.

47. Sopoliga M. (1999) K problematike etnickej identifikácie Ukrajincov na Slovensku. *Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti národnostných menšín. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Slavistický zborník*. Prešov, pp. 76–78.

48. Sopoliga M. (1997) K problematike vývoja etnickej menšiny Rusínov-Ukrajincov na Slovensku. *Etnologické rozpravy*, № 1/2, pp. 88–97.

49. Sopoliga M. (2009) Kultúrno-etnické procesy vo východnej časti slovensko-poľského pohraničia. *Polska – Slowacja. Pogranicze kulturowe i etniczne* (eds. Rastislava Stoličná, Agnieszka Pieńczak i Zig-

mund Kłodnicki). Wrocław, Cieszyn (Archiwum etnograficzne, 49), pp. 15–29.

50. Sopoliga M. (2006) Múzeum ukrajinsko-rusínskej kultúry vo Svidníku. Sprievodca. *Vedecký sborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku*. Svidník.

51. Sopoliga M. (1991) *Perly ľudovej architektúry*. Prešov, 128 pp.

52. Sopoliga M. (2006) *Tradície hmotnej kultúry Ukrajincov na Slovensku*. Bratislava: Veda, 294 pp.

53. Sopoliga M. (2002) *Ukrajinci na Slovensku. Etnokultúrne tradície z aspektu osídlenia, ľudovej*

architektúry a bývania. Komárno, Dunajská Streda, 176 pp.

54. Vedecký zborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku. *Vedecký sborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku*. Svidník, 1965–2016. Č. 1–28.

55. Vydra J. (1958) *Ľudová architektúra na Slovensku*. Bratislava.

56. Nemeč M., Vítek P. (comp.) (2014) Zbojníctvo na Slovensku. *Zborník z vedeckej konferencie. Lip-tovský Mikuláš, 4.11.2013* (vydal Spolok Slovákov v Poľsku).

Summary

This study is a partial solving of the research task *The Ethnicity of Folk Culture in North-Eastern Slovakia* in the connection with the statements of some individuals, that the library and collection funds of SNM – Ukrainian Culture Museum *in spite of their Ruthenian origin are treated wrongly as a part of Ukrainian culture*.

The author has contested these assertions basing on the detailed analysis of the above-mentioned funds, his own studies and other reliable facts. He has also stated that the division of the ethnos into two self-reliant and independent nationalities, i. e. Ruthenian and Ukrainian one, is not correct. They are just two synonymous, thus identical denominations of the same nationality, the same ethnic group respectively. Such separation harms the society, insults it, diminishes its importance and position within the civil society.

The culture of national minority, which has been separated from the others with the state boundary because of the enforcement of complicated historical circumstances, is the subject of our investigation. The fact that the representatives of this minority has never lived in the united national state, i. e. they haven't taken part in the creation of their own political superstraction, has caused the ethnic processes complication. It means that the formation of ethnic or national consciousness has happened complexly and slowly to a great extent on the investigated terrains in comparison with the other continental regions. Nevertheless just in this region the Ukrainians have preserved their denominations from the period of Rus-Ukraine – *Ruthenians, Ruthenian people* – till the present day. The culture of Transcarpathian Ukrainians has been forced to overcome the assimilation effects constantly. Only a deep respect to the traditions and the understanding of the own dignity have assisted our ancestors to keep the national character. It means everything they have inherited from their fathers and owing to which they are different from the representatives of the other ethnic groups. These are first and foremost the language, religion, culture, national consciousness and national denomination. Owing to these facts, the Ruthenians-Ukrainians together with the other national minorities, are the elements of mixed and hard at the same time ethnic and cultural structure of Slovakia. Its form makes it more distinct and recognizable in the European society.

The prominent monuments of traditional folk culture have been preserved in the North-Eastern Slovakia. A good few of them contain rare signs, documenting the main stages of the historical development of Slavic community in general and also the processes of the cultural integration of the multiethnic population in the Transcarpathian region.

Keywords: ethnicity, Ruthenians, Ukrainians, library fund, historical documents, ethnographic collections, ethnic and identificational features, cultural traditions, language, confessional appliance.